

ӨЗГӨН ШААРЫНДАГЫ СЕЙИЛ БАКТЫН ДАРАК ЖАНА БАДАЛ ӨСҮМДҮКТӨРҮ

Мамасадык уулу Арстанбек-ОшМПУ, окутуучу

e-mail: Mamasadykuulu92@bk.ru

ДЕРЕВЬЯ И КУСТАРНИКИ ПАРКА ГОРОДА УЗГЕН

Мамасадык уулу Арстанбек- ОшГПУ, преподаватель,

e-mail: Mamasadykuulu92@bk.ru

TREES AND SHRUBS IN THE PARK OF THE CITY OF UZGEN

Mamasadyk uulu Arstanbek- Osh State Pedagogical Universit, lecturer,

e-mail: Mamasadykuulu92@bk.ru

Аннотация

Бул илимий макаланын максаты – Өзгөн шаарындагы Н.Азнабакиев атындагы сейил бакта кездешкен дарак жана бадал өсүмдүктөрүнүн түрлөрүн изилдөө жана аныктоо болду. Изилдөө ботаниканын жана морфологиялык анализдин заманбап ыкмаларын колдонуу менен жүргүзүлдү. Макалада сейил бакта басымдуулук кылган дарак түрлөрүнүн биологиялык мүнөздөмөлөрү боюнча маалыматтар берилди. Изилдөөнүн натыйжалары парктагы өсүмдүктөрдүн түрлөрүн так аныктоого мүмкүнчүлүк түзүп, экосистеманы жана анын иштешин жакшыраак түшүнүүгө мүмкүндүк берет.

Негизги сөздөр: Өзгөн шаары, сейил бак, бак-дарактар, жашыл аймак, рекреация.

Аннотация

Целью данной научной статьи было изучение и выявление видового состава деревьев и кустарников, встречающихся в парке имени Н. Азнабакиева в городе Узген. Исследование проводилось с использованием современных методов ботаники и морфологического анализа. В статье приведены сведения о биологических особенностях доминирующих пород деревьев парка. Результаты исследований дадут возможность точно идентифицировать виды растений в парке и позволят лучше понять экосистему и ее функционирование.

Ключевые слова. Город Узген, парк, деревья, зеленая зона, рекреация

Abstract

The purpose of this scientific article was to study and reveal the species composition of trees and shrubs found in the park named after N. Aznabakieva in the city of Ozgen. The study was conducted using modern methods of botanical and morphological analysis. The article provides information on the biological features of the dominant species of trees in the park. The results of the research provide an opportunity to accurately identify plant species in the park and allow a better understanding of the ecosystem and its functioning.

Key words. Uzgen city, park, trees, green zone, recreation

Киришүү

Өсүмдүктөрдүн түрлөрүн аныктоо биоартүрдүүлүктү изилдөө жана экосистемадагы экологиялык процесстерди түшүнүү үчүн маанилүү милдет болуп саналат. Изилдөөнүн негизги максаты Өзгөн шаарындагы Н.Азнабакиев атындагы сейил бакта кездешкен дарак жана бадал өсүмдүктөрдүн түрлөрүн аныктоо болду. Илимий адабияттарга анализ жүргүзүүдө Ош областына караштуу кичи шаарлардагы сейил бактардагы дарак жана бадал өсүмдүктөрүнө таптакыр изилдөө жүргүзүлбөгөндүгүнө күбө болдук.

Расмий маалыматтарга ылайык Кыргыз Республикасында (2019-жылга карата) туруктуу калктын 34 % шаарларда, 66 % айыл аймактарда жашайт. Бирок чыныгы көрүнүш мындан бир топ жогору. Кыргыз Республикасында шаар калкынын саны, өсүп жатканы, бул шаарлардагы экологиялык абалга туруктуу талдоо жүргүзүү, зарылдыгына алып келет. Өзгөн сыяктуу кичи шаардагы экологиялык абалды көзөмөлдөөнүн эң натыйжалуу жолу бул шаар парктарындагы бак-дарактардын экологиялык абалын талдоо. Ошол себептен Өзгөн шаарынын дарак жана бадал өсүмдүктөрүн изилдөө, актуалдуу маселе экендигин айгинелейт. Изилдөөнүн жүрүшүндө Өзгөн шаарынын сейил багындагы дарак жана бадал өсүмдүктөрүнүн түрдүк курамы аныкталып, алардын санын эсепке алуу жүргүзүлдү. Жаңы эгилген жаш көчөттөрдүн да саны такталып, ошону менен катар жетилүү абалы изилденди.

Изилдөөнүн материалдары жана методдору.

Изилдөө бир жыл аралыгында жүргүзүлгөн. Өзгөн шаарынын сейил багындагы дарак жана бадал өсүмдүктөрүнүн үлгүлөрүн, анын ичинде жалбырактарды, гүлдөрдү жана мөмөлөрдү чогултуу үчүн стандарттуу ыкмалар колдонулган. Ар бир үлгү үчүн гербарий даярдалып, андан ары талдоо үчүн сакталган. Түрлөрдү аныктоодо дендрология илиминде колдонулуучу дарак өсүмдүктөрүнүн аныктагычы пайдаланылды [3]. Морфологиялык талдоо үчүн жалбырактардын, гүлдөрдүн жана мөмөлөрдүн өлчөмүн өлчөө менен кошо типтүү түрлөрдү идентификациялоо ыкмалары колдонулган

Изилдөөнүн жыйынтыктары жана аларды талкуулоо.

Өзгөн шаары 1927-жылы негизделген, Өзгөн шаары Ош областынын Өзгөн районунун административдик борбору болуп шаар улуу жибек жолунда жайгашкан. Шаар Жазы жана Кара-Дарыя дарыяларынын ортосунда жайгашкан. Жайгашышы боюнча шаар экиге бөлүнөт жогорку жана төмөнкү болуп, шаардын карамагына кирген калктуу конуштардын саны 21ге жетет. Жакынкы темир жол станциясына чейинки аралык шаардан 44 км түзөт, ал эми аэропортко чейинки аралык болсо 63 км. Өзгөн шаарынын деңиз деңгээлинен бийиктиги 1020 м бийиктикте орун алган. Шаардын аймагы 2022-жылдын маалыматы боюнча 1083 га аянты ээлейт. Калкынын саны 62802 адамды түзөт.

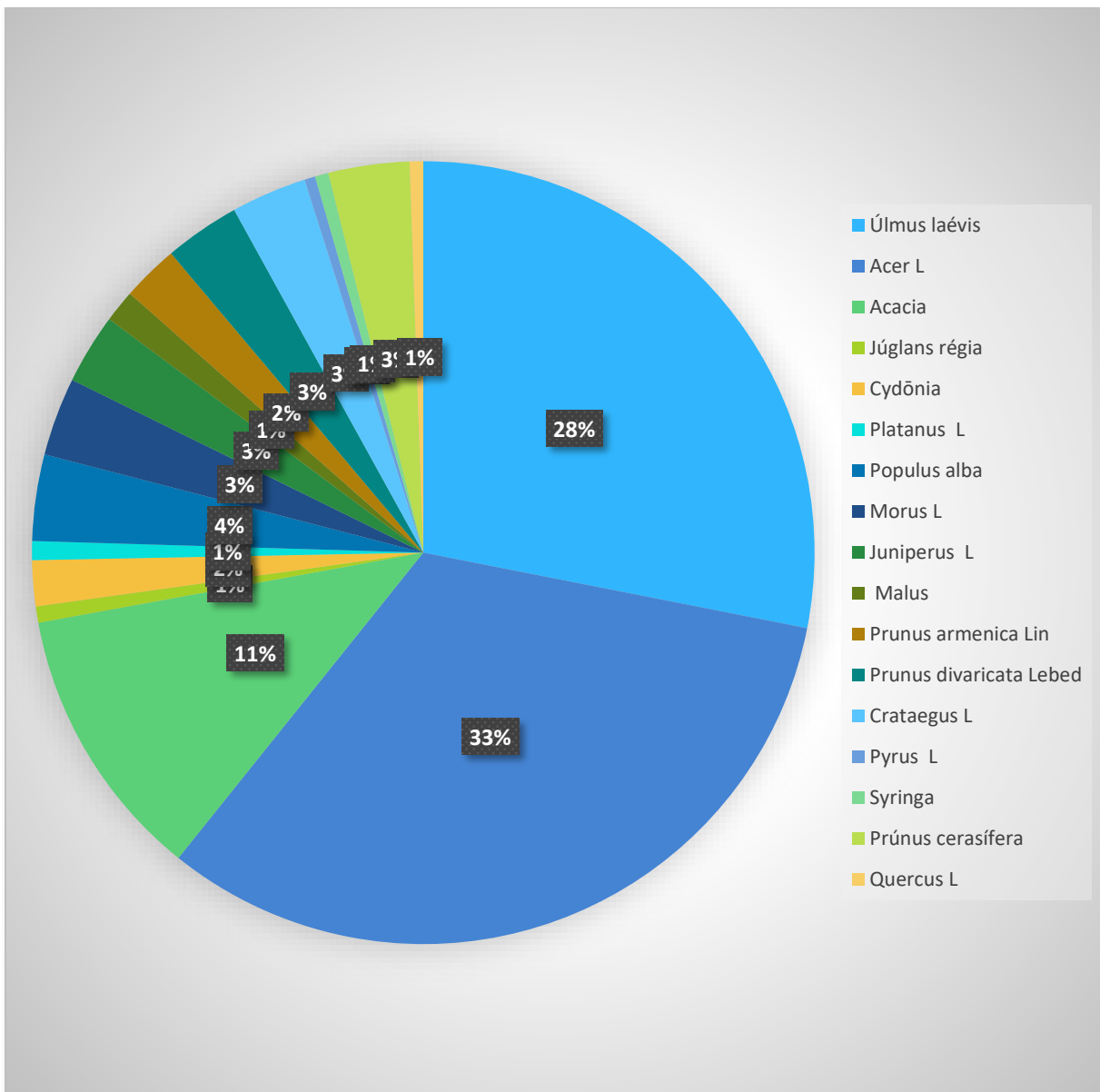
Өсүмдүктөрдүн түрлөрүн аныктоо сейил бактын экосистемасын жана анын иштешин жакшыраак түшүнүүгө мүмкүндүк берет. Жыйынтыктар биоартүрдүүлүктү сактоо жана паркты башкаруу стратегияларын иштеп чыгуу үчүн да колдонулушу мүмкүн. Изилдөөнүн жүрүшүндө дарак жана бадал өсүмдүктөрүнүн №1 таблицадагы түрлөрү аныкталды:

№1-таблица. Өзгөн шаарындагы Н.Азнабакиев атындагы сейил бакта кездешкен дарак жана бадал өсүмдүктөрүнүн түрлөрү

№	Кыргызча аталышы	Орусча аталышы	Латынча аталышы	Саны
1	Кайрагач	Вяз приземистый	<i>Ulmus pumila</i>	252
2	Зараң	Зараң	<i>Acer L</i>	293
3	Акация	Акация	<i>Acacia</i>	102
4	Орех	Орех	<i>Júglans régia</i>	6
5	Бий алма	Айва	<i>Cydōnia</i>	17
6	Чынар	Платан	<i>Platanus L</i>	7
7	Бака терек,	Тополь	<i>Populus alba</i>	32
8	Тыт	Тутовник	<i>Morus L</i>	29

9	Арча	Можжевельник	Juniperus L	26
10	Алма	Яблока	Malus	12
11	Өрүк	Абрикос обыкновенный	Prunus armenica Lin	21
12	Гилас	Вишня	Prunus divaricata Lebed	28
13	Долоно	Боярышник	Crataegus L	28
14	Алмурут	Груша	Pyrus L	4
15	Сирень	Сирень	Syringa	5
16	Алча	Дикая сливка	Prunus cerasifera	30
17	Эмен	Дуб	Quercus L	5
	Жалпы			897
	Көчөттөр			
	8 жашка чейинки көчөттөр			1824
1	Туя	Туя	Thuja L	55
2	Мүрөк дарактар	Катальпа	Catalpa SCOP	75
3	Ясень	Ясень	Fraxinus L	104
4	Ак кайың	Белая береза	Betula pendula Rotn	45
5	Арча,	Можжевельник	Juniperus L	16
	Жалпы			2119

Таблицада көрүнүп тургандай Өзгөн шаарынын сейил багында дарак жана бадал өсүмдүктөрүнүн түрдүк курамына токтолсок паркта негизинен кайрагач (*Ulmus*), зараң (*Acer L*), Акация (*Acacia*) басымдуулук кылат. Сейил бактагы кездешкен дакрак жана бадалдардын пайыздык катышы 1-сүрөттө берилди. Ал эми 8 жашка чейинки көчөттөрдү карай турган болсок Мүрөк дарактар (*Catalpa SCOP*), Ясень (*Fraxinus L.*), Ак кайың (*Betula*), башка өсүмдүктөргө салыштырмалуу көп отургузулган. Паркта негизинен жаш көчөттөр басымдуулук кылат. Себеби көптөгөн бак-дарактар картайдандыгына байланыштуу, паркта санитардык кыюулар жүргүзүлүп турары менен түшүндүрсөк болот. Ал эми жаңы отургузулган көчөттөрдүн дээрлик 100% өсүп-өңгөнү байкалбайт. Көчөттөрдүн жакшы жетиле албай куурап жок болуп жаткандыгын бир себеби парктын күңгөй тарабы жыл сайын өрт каптаганында. Өрт адам фактору тарабынан же жайдын аптаптуу мезгилинде чөптөрдүн оңой эле албыртанып жанып кетүүсү менен шартталат.

1-сүрөт. Сейил бактагы кездешкен дарак жана бадалдардын пайыздык катышы.

Корутунду

Жыйынтыктап айтканда, бул илимий макала Өзгөн шаарындагы Н.Азнабакиев атындагы сейил бактагы дарак жана бадал өсүмдүктөрдүн түр курамын изилдөө болуп саналат. Изилдөөнүн натыйжалары бул сейил бактын флорасын андан ары изилдөө үчүн, ошондой эле практикалык максаттарда, мисалы, ландшафт дизайнын пландаштырууда жана өсүмдүктөргө кам көрүү үчүн пайдаланылышы мүмкүн. Өзгөн шаарынын сейил багынын дарак жана бадал өсүмдүктөрү 22 түргө кирет жана алардын саны 4840 дана дарак жана бадалды түзөт. Сейил бактагы өсүмдүктөрдүн түрдүк курамын кеңейтүү, тыгыздыгын жогорулатуу менен жашылдандыруунун сапатын жакшыртуу керек. Өзгөн шаарынын сейил багынын өсүмдүк катмары максималдуу антропогендик басымдын астында турат, аларга кам көрүү чаралары болбосо, ал жашай албайт.

Сейил бактын экологиялык абалын жакшыртуу боюнча сунуштар:

- Парктын аймагындагы чайханалардын жана андагы сөрүлөрдүн санын азайтуу;
- Парктын аймагында өрт коопсуздугун камсыздоо;
- Газондорду өз убагында суугарып, тегиздеп оруп туруу;

- Куурап калган дарактарды жана бадалдарды кесип алуу;
- Карт дарактарды тамыры менен алып, андан кийин бузулган жерлерди тегиздеп коздоо;
- Ошол эле түрдөгү кыйылган дарактардын ордуна жаш дарактарды отургузуу;
- Кабыктарды дезинфекциялоо;
- Гүлзарларды түзүү;
- Аймакты таштандылардан тазалоо;
- Газондордо кыймылды толугу менен жок кылуу.
- Көчөттөрдүн санитардык жана эстетикалык абалын жакшыртуу үчүн комплекстүү кам көрүү сунушталат.

Колдонулган адабияттар:

1. Каюков, А.Н. Определитель древесных растений [Электронный ресурс]: метод. указания / А.Н. Каюков, В.П. Попов; Краснояр. гос. аграр. ун-т. – Красноярск, 2020. – 51 с
2. Ванин А.И. Определитель деревьев и кустарников // М.: Лесная промышленность, 1967. – 241 с
3. Зуихина С.П., Коровин В.В. Практикум по дендрологии. М.: 2006
4. Качалов А.А. Деревья и кустарники. М.: Лесная промышленность, 1970
5. Чепик Ф.А. Определитель деревьев и кустарников. М.: Агропромиз-дат, 1985